

Наставном и научном већу

Филозофског факултета

Београд

Изабрани одлуком Наставног и научног већа Филозофског факултета у Београду у Комисију за оцену и одбрану магистарске тезе **„Економски развој Црне Горе од 1953. до 1958. године“**, кандидата Жељка Бјелетића, слободни смо да поднесемо следећи

Р Е Ф Е Р А Т

Магистарски рад колеге Жељка Бјелетића представља први покушај да се са позиција историјске науке целовито истражи питање економског развоја Црне Горе у годинама 1953-1958. Уколико је појединачних историографских осврта и било одликовала их је фрагментарност, посматрање ужих појава, узгредно уочавање феномена економског развоја Црне Горе. Из тих разлога истраживачки напор кандидата сматрамо ваљаним, а постигнути научни резултат вредним.

Истраживање које је колега Бјелетић предузео имало је за циљ свеобухватно сагледавање економског развоја Црне Горе и његово упоређивање, у мери у којој је то историографски било могуће, са тенденцијама економских кретања у другим југословенским републикама и самој Југославији (ФНРЈ) као целини. Намера је кандидата била да укаже на унутрашње и спољашње фактора привредног напретка. Економски развој је био посматран као део општег друштвеног развоја и промена које су у другој половини 50-тих захватиле како Црну Гору тако и целу југословенску државу.

Истраживања колеге Бјелетића је превсходно засновано на грађи похрањеној у Архиву Црне Горе на Цетињу и Архиву Црне Горе у Подгорици (некада Архиву за раднички покрет Црне Горе). У тим институцијама прегледани су обимни и за наведену тему значајни фондови државне и партијске провиниенције попут Извршног вијећа Црне Горе, Секретаријата за привреду, Секретаријата за индустрију, Секретаријата за пољопривреду и шумарство, Управе за пољопривреду, Управе за шумарство и ловство, Управе за водопривреду, Управе за саобраћај, Централног комитета Савеза комуниста Црне Горе, Савеза синдиката Црне Горе, као и лични фонд Блаже Јовановића. Наведена грађа омогућила је кандидату да дође до поузданог знања

о својој теми. Са рахивском грађом комбиновани су објављени документи. Као значајан извор коришћена је штампа, периодика, релевантна историографска литература.

Структуру магистарске тезе чини више поглавља посвећених условима економског развоја Црне Горе, променама аграрне структуре која од малог поседа води настајању пољопривредних комбината, анализи раста кључних привредних грана, уочавању промена које од традиционалног занатства воде до нових и модерних облика привређивања, комуникационом повезивању унутар Црне Горе и везама њеног простора са осталим деловима земље. Унутар наведених поглавља материја је проблематизована и изложена путем двадесетосам ужих тематских целина.

У уводим деловима магистарског рада колега Бјелетић се, у основним цртама, одредио према теми и интерпретативном оквиру својих истраживања. Критички је вредновао коришћену архивску грађу и литературу и скицирао структуру магистарског рада. У тим деловима магистарске тезе веома сажето је указао и на основне карактеристике процеса који су одредили привредни развој Црне Горе у југословенској краљевини, рату и првим послератним годинама.

У првом, суштински уводном поглављу магистарског рада, насловљеном „Услови за економски развој Црне Горе у Југославији“ (5-28 стр.), колега Бјелетић је обрадио природне и друштвене услове карактеристичне за територију најмање југословенске републике и изложио основне карактеристике планске привреде и самоуправног организовања црногорске економије. Ослон на статистичке податке омогућио је кандидату да веома егзактно проговори о природним условима који су умногоме утицали на структуру привреде и економски развој Црне Горе у првим послератним годинама. Анализирајући државно и друштвено уређење, политичку стабилност, територијалну организацију, досегнути ниво развијености, могућности инвестирања, пореско оптерећење републичке привреде, укљученост привреде у легалне токове и многе друге показатеље, указао је на друштвене услове који су битно утицали на економски развој Црне Горе. У тим деловима текста колега Бјелетић је скренуо пажњу на индекс привредног раста карактеристичан за југословенску државу и Црну Гору показавши да је он, у просеку, био већи у заједничкој држави него у Црној Гори. Кандидат је објаснио природу процеса национализације и конфискације у Црној Гори као дела политике изградње социјализма. Проговорио је о основним карактеристикама аграрне реформе и колонизације. Објаснио је природу система у коме су снажна административна контрола, кажњавање и дугорочно, али пренапрегнуто планирање, били присутни у свим сферама економског и друштвеног

живота. У мери у којој је то било потребно указао је на промене привредног система успостављеног у првим послератним годинама и објаснио процес осамостаљивања економских јединица и завођења самоуправљања. Та се промена најдиректније одразила на нови начин планирања, смањење обима друштвеног управљања привредом, саморегулацију привреде, структуру управљања, привредни развој. Ипак, како наводи колега Бјелетић, било је потребно време да се привреда, у којој су се преплитали државно регулисање и самоуправљање, ослободи старог модела и прихвати нови економски, политички и друштвени образац. Том новом „обрасцу“ посвећене су странице магистарског рада на којима је аутор обрадио природу новог привредног система који је почивао на радничким саветима, синдикалном организовању радника, парцијалном планирању, смањеној улози директора, даљем арбитражу државе и партије у привредни живот.

У поглављу „Од малог посједа до пољопривредног комбината“ (29-71 стр.) посебна пажња је посвећена пољопривреди, водопривреди и шумарству. У тим деловима магистарске тезе колага Бјелетић је презентовао основне карактеристике пољопривреде Црне Горе, показавши њену условљеност карактеристикама тла и општим друштвеним условима. Анализирао је три, а после 1953. два облика својине присутна у пољопривреди Црне Горе (државни, задружни и приватни), показао на који су начин они оформљени и који су економски ефекат имали. Истраживање је показало да се поред знатних олакшица задруге нису могле одржати и развити у продуктивна и рентабилна пољопривредна газдинства. Као такве оне нису могле бити и остати конкурентне државним пољопривредним газдинствима, а почев од 1953. ни приватним поседима. Колега Бјелетић је идентификовао основне „смернице“ по којима се, у пројекцији државних власти“ требало развијати пољопривреда. Показало се да је повећање приноса у пољопривреди било мање од планираног и да је на то, поред карактеристика тла, утицао недостатак модерних пољопривредних алата и машина, квалитетног семена, нових пасмина стоке, интензивне производње на великом поседу, знатнијих инвестиција. Међутим и поред тога пољопривреда је у структури националног дохотка Црне Горе учествовала са 29,6%. Колега Бјелетић је посебно обрадио земљорадњу, сточарство, пчеларство, рибарство, водопривреду, шумарство и ловство и на тај начин показао не само структуру пољопривредне производње, већ и учинак сваке од наведених грана у националном доходу републике. Употреба поузданих статистичких података омогућила је кандидату да рационално прикаже опште прилике карактеристичне за црногорско село, као и посебност појединих

области региона када је овај вид привреде у питању. Кретање пољопривреде од малог поседа ка пољопривредним комбинатима показатељ је процеса модернизације који је и у сфери пољопривреде био видан.

Треће поглавље магистарске тезе колеге Бјелетића насловљено је „Приврдне гране са значајним растом производње“ (72-105 стр.), и у њему су обрађени индустрија, рударство и енергетика. Истраживање колеге Бјелетић је показало да су послератне године, а посебно период омеђан 1953. и 1958. годином, биле време убрзане индустријализације Црне Горе. Планови индустријског развоја били су мегаломански (у петогодишњем плану из 1957. био је предвиђен годишњи индустријски раст од 34%). Продуктивност никада није била велика, али је крајем посматраног периода у структури националног дохода индустрија учествовала са 30,4%. То је пратило и стално повећање запослених у индустрији (са 4.900 у 1952. на 13.000 у 1958), што је утицало на промену социјалне структуре црногорског друштва. Са подједнаком пажњом обрађена је и црна металургија, дрвна индустрија, прехранбена индустрија, остале индустријске гране, рударство, енергетика. Истраживање је јасно показало постојање процеса који је, успореније него што је било очекивано, водио друштво Црне Горе од аграрног ка индустријском.

Четврто поглавље магистарског рада колеге Бјелетића, насловљено „Од традиционалног ка модерном“ (106-121), посвећено је променама које су захватиле занатство, грађевинарство, банкарство, угоститељство и туризам. Показало се да су и у наведеним сферама привреде процеси били не само динамични, а промене драматичне. Гранска и својинска структура заната, како показује ово истраживање, мењала се у складу са променама у структури целокупне привреде Црне Горе. Административним мерама и пореском политиком фаворизован је рад државног и задружног занатског сектора. Међутим, и поред тога, занатство је у Црној Гори било слабије развијено него у другим деловима Југославије. Насупрот занатству грађевинска делатност се брзо развијала, посебно у градовима чији се број становника увећавао, а инфраструктура развијала. Видне трансформације доживело је и банкарство (улози на штедњу су у наведеном периоду увећани десет пута). Видан напредак показала је трговина, угоститељство и туризам.

Последње поглавље магистарске тезе колеге Бјелетића (122-129 стр.) посвећено је напорима уложеним у побољшање повезаности Црне Горе, како унутар републике тако и са осталим деловима југословенске државе. У тим деловима текста обрађен је друмски, железнички, пловни, ваздушни, поштански саобраћај. Истраживање колеге

Бјелетића је показало да је развоју привреде Црне Горе доприносило активирање инвестиција, усклађениј развој привредних грана, ослобађање од строгих административних стега, позитиван утицај јачања тржишта и тржишне економије, изградња комуникација, јачање политичког и економског утицаја Југославије у свету. Методи и мере предузимане у Црној Гори нису одступали од оних примењиваних у југословенској држави, независно од различите структуре привреде, услова развоја и евидентних разлика у досегнутом степену привредних капацитета. Чињенице да је у годинама 1953-1958. пољопривредна производња расла по стопи од 14%, инвестиције од 13% (од чега на енергетику, машинство и саобраћај отпада 64% улагања), број запослених у друштвеном сектору досегао готово 50.000, национални доходак је у Црној Гори растао брже него у Југославији, говориле су о привредном успону. Насупрот томе били су подаци да је национални доходак у Црној Гори износио око 40% југословенског просека, а вредност средстава у друштвеној својини 56%, што је говорило о деценијском заостајању које је тешко било превазићи.

Имајући све наведено у виду слободни смо да Наставном и научном већу Филозофског факултета у Београду препоручимо да прихвати наш позитиван реферат о магистарској тези Жељка Бјелетића „Економски развој Црне Горе од 1953. до 1958. године“ и одобри јавну одбрану на којој би чланови Комисије били у прилици да изнесу своје појединачне примедбе и сугестије.

У Београду

24.05.2014.

Комисија:

Др Мира Радојевић, ванредни професор
Филозофски факултет у Београду

Др Милан Терзић, виши научни сарадник,
Институт за стратешке студије, Београд

Др Александар Животић, доцент,
Филозофски факултет у Београду

Др Љубодраг Димић, редовни професор,
Филозофски факултет у Београду

(ментор и писац реферата)